

ГАРКОТ Д. Ю.,
аспірантка кафедри
кримінального процесу
(Національний університет
«Одеська юридична академія»)

УДК 343.14

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.1.55>

ОТРИМАННЯ ПОКАЗАНЬ ІЗ ЧУЖИХ СЛІВ ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Актуальність теми статті зумовлена тим, що механізм одержання слідчим, прокурором показань із чужих слів та їх дослідження слідчим суддею, судом залишається дослідженим недостатньо повно та підлягає подальшій теоретико-правовій характеристиці. Це зумовило постановку як мети статті розкриття, на основі аналізу норм КПК України, сформованої на їх основі слідчої та судової практики і доктринальних підходів, механізму отримання показань із чужих слів під час кримінального провадження.

Встановлено особливості отримання показань із чужих слів під час досудового розслідування та з'ясовано, що єдиним способом їх одержання є допит. Доведено, що в цій стадії кримінального провадження показання з чужих слів отримуються від свідка, потерпілого та підозрюваного, а також розкрито предмет таких показань.

Вказано на обов'язковість дотримання в ході одержання показань із чужих слів вимог норм кримінального процесуального закону, в тому числі з урахуванням диференціації залежно від суб'єктів надання, суб'єктів отримання й особливостей одержання.

Доведено, що під час судового розгляду показання з чужих слів отримуються судом за участю сторін кримінального провадження в ході допиту свідка, потерпілого, обвинуваченого, який розглянуто як єдиний спосіб одержання таких показань. Розкрито зміст засади безпосередності дослідження доказів, вказано на обов'язковість її дотримання в ході одержання показань із чужих слів та конкретизовано вимоги цієї засади стосовно таких показань.

Відзначено обов'язковість дотримання в ході одержання показань із чужих слів вимог норм КПК України з урахуванням диференціації залежно від суб'єктів їх надання та особливостей одержання.

Виокремлено особливості отримання показань із чужих слів під час апеляційного провадження.

За результатами проведеного дослідження узагальнено засновані на вимогах норм кримінального процесуального закону особливості, сукупність яких дозволяє охарактеризувати отримання показань із чужих слів. Зокрема, до числа таких особливостей запропоновано віднести такі: спосіб одержання; суб'єкти надання; предмет показань; суб'єкти отримання; процесуальна форма отримання.

Ключові слова: докази, процесуальні джерела доказів, показання з чужих слів, отримання доказів, дослідження доказів.

Harkot D. Yu. Obtaining hearsay evidence in criminal proceedings

The relevance of the topic of the article stems from the fact that the mechanism of obtaining hearsay evidence by an investigator, prosecutor and its examination by an investigating judge or a court remains insufficiently studied and is subject to

further theoretical and legal characterization. This has led to the aim of the article to reveal, based on the analysis of the provisions of the CPC of Ukraine, the investigative and judicial practice and doctrinal approaches formed on their basis, the mechanism for obtaining hearsay evidence in criminal proceedings.

The author identifies the peculiarities of obtaining hearsay evidence during pre-trial investigation and finds out that the only way to obtain it is through interrogation. It is proved that at this stage of criminal proceedings, hearsay evidence is obtained from a witness, a victim and a suspect, and the subject matter of such evidence is also disclosed.

The author emphasizes the obligation to comply with the requirements of the criminal procedure law in the course of obtaining hearsay evidence, including differentiation depending on the subjects of giving, receiving and peculiarities of obtaining.

The author proves that during the trial, hearsay evidence is obtained by the court with the participation of the parties to criminal proceedings during the interrogation of a witness, a victim, or an accused person, which is considered to be the only way to obtain such evidence. The author reveals the content of the principle of direct examination of evidence, points out that it is mandatory to comply with it in the course of obtaining hearsay evidence and specifies the requirements of this principle with regard to such evidence.

The author emphasizes the obligation to comply with the requirements of the CPC of Ukraine in the course of obtaining hearsay evidence, taking into account the differentiation depending on the subjects of its provision and the specifics of obtaining it.

The author emphasizes the peculiarities of obtaining hearsay evidence in the course of appeal proceedings.

Based on the results of the study, the author summarizes the features based on the requirements of the criminal procedure law, the totality of which allows characterizing hearsay evidence. In particular, the following features are proposed to be included in the list of such features: method of obtaining; subjects of providing; subject of testimony; subjects of obtaining; procedural form of obtaining.

Key words: *evidence, procedural sources of evidence, hearsay evidence, obtaining evidence, examination of evidence.*

Вступ. Отримання показань із чужих слів як під час досудового розслідування, так і в ході судового розгляду здійснюється за допомогою допиту свідків, потерпілих (хоча не виключається можливість їх надання підозрюваними та обвинуваченими відповідно), яким іншою особою були надані первинні пояснення про обставини, які мають значення для кримінального провадження. Відповідно до нормативно закріпленої моделі кримінального процесуального доказування, допит зазначених учасників кримінального провадження охоплюється початковим етапом цього процесу, для позначення якого під час досудового розслідування законодавцем використовується термін «збирання доказів», а в ході судового розгляду та виконання слідчим суддею в досудовому розслідуванні покладеної на нього кримінальної процесуальної функції судового контролю – термін «дослідження доказів».

Теоретико-правові та практичні аспекти отримання доказів під час досудового розслідування і судового розгляду досліджували В. В. Вапнярчук, І. В. Гловюк, О. В. Капліна, С. О. Ковальчук, Г. Р. Крет, Ю. І. Лозинська, Т. О. Лоскутов, М. А. Погорецький, Д. Б. Сергєєва, М. М. Стоянов, С. Б. Фомін, Р. М. Шехавцов, О. Г. Шило, М. Є. Шумило та інші вітчизняні вчені. Водночас, механізм одержання слідчим, прокурором показань із чужих слів та їх дослідження слідчим суддею, судом залишається дослідженим недостатньо повно та підлягає подальшій теоретико-правовій характеристиці.

Постановка завдання. Метою статті є розкриття, на основі аналізу норм КПК України, сформованої на їх основі слідчої та судової практики і доктринальних підходів, механізму отримання показань із чужих слів під час кримінального провадження.

Результати дослідження. Під час досудового розслідування показання з чужих слів отримуються в ході допиту свідка, потерпілого, підозрюваного. У доктрині кримінального процесу зазначена слідча (розшукова) дія розглядається як єдиний процесуальний спосіб отримання показань [1, с. 208; 2, с. 544], у тому числі й показань із чужих слів. Аналогічна позиція висловлена ОП ККС ВС, який наголошує, що виходячи із сутнісних ознак показань, визначених в частині 1 статті 95 КПК України, у системному зв'язку з частиною 2 статті 84 цього Кодексу, показання є самостійним процесуальним джерелом доказів лише в тому випадку, коли вони надаються під час допиту (постанова від 24.09.2020 р. у справі № 740/3597/17) [3].

Предмет показань із чужих слів складають відомості про будь-які факти та обставини кримінального провадження, про які свідку, потерпілому, підозрюваному стало відомо з пояснень інших осіб та які мають значення для цього кримінального провадження. Зазвичай, його становлять відомості про подію кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення), винуватість конкретної особи у вчиненні кримінального правопорушення, форму вини, мотив і мету вчинення кримінального правопорушення (абзаци 1, 2 частини 1 статті 91 КПК України) [4]. Поряд із цим, як вказують В. М. Лушпієнко та М. Р. Мазур, особливостями предмета показань свідка є те, що інформація повинна ґрунтуватися на його власному сприйнятті, а в разі її сприйняття свідком з інших джерел, він в обов'язковому порядку має вказати на джерело, з якого йому відомі факти та обставини, стосовно яких він надає показання [1, с. 49; 5, с. 142].

У ході допиту слідчим, прокурором підлягають дотриманню як загальні вимоги до проведення слідчих (розшукових) дій, встановлені статтею 223 КПК України, так і вимоги до проведення допиту, передбачені статтею 224 КПК України. У разі отримання показань із чужих слів від малолітньої чи неповнолітньої особи, її допит проводиться з урахуванням як процесуальних особливостей, визначених статтею 226 КПК України, так і особливостей психологічних, що зумовлені притаманними такій особі індивідуальними властивостями. У виняткових випадках, передбачених частиною 1 статті 225 КПК України, допит свідка, потерпілого в ході досудового розслідування проводиться слідчим суддею в судовому засіданні. У випадках, передбачених частиною 1 статті 232 КПК України, допит осіб може проводитися в режимі відеоконференції шляхом забезпечення трансляції з іншого приміщення.

Певні особливості притаманні отриманню показань із чужих слів під час допиту, який проводиться в умовах воєнного стану. Так, відповідно до частини 11 статті 615 КПК України, показання, отримані під час допиту свідка, потерпілого у кримінальному провадженні, що здійснюється в умовах воєнного стану, можуть бути використані як докази в суді виключно у випадку, якщо хід і результати такого допиту фіксувалися за допомогою доступних технічних засобів відеофіксації. Показання, отримані під час допиту підозрюваного у кримінальному провадженні, що здійснюється в умовах воєнного стану, можуть бути використані як докази в суді виключно у випадку, якщо у такому допиті брав участь захисник, а хід і результати проведення допиту фіксувалися за допомогою доступних технічних засобів відеофіксації [4].

У ході досудового розслідування показання з чужих слів можуть бути предметом дослідження слідчим суддею під час розгляду клопотань про застосування низки заходів забезпечення кримінального провадження та надання дозволу на проведення окремих слідчих (розшукових) дій. Законодавець не поширює вимоги засади безпосередності дослідження доказів як однієї із загальних засад кримінального провадження (пункт 16 частини 1 статті 7, стаття 23 КПК України) на стадію досудового розслідування в повному обсязі, внаслідок чого показання з чужих слів можуть безпосередньо сприйматися слідчим суддею в разі, коли він у ході розгляду відповідного клопотання за власною ініціативою чи за клопотанням сторін кримінального провадження прийме рішення заслухати будь-якого свідка, показання якого покладені в обґрунтування цього клопотання (частина 4 статті 151, частина 3 статті 156, частина 4 статті 172, частина 4 статті 193, частина 5 статті 244 КПК України).

У разі, якщо свідки ним не викликаються, слідчий суддя особисто не сприймає їх показання, а здійснює дослідження протоколів їх допиту, проведеного слідчим, прокурором,

які містять показання цих свідків, у тому числі надані ними із чужих слів, та обґрунтовують подане клопотання. Наприклад, з копії протоколу допиту свідка, доданої до клопотання слідчого, погодженого з прокурором, про надання дозволу на проведення обшуку, слідчий суддя встановив, що цьому свідку наглядно знайомий громадянин, який раніше судимий та може впливати на криміногенну обстановку в місті та районі, а також відомо від знайомих про постійне носіння ним вогнепальної зброї, яка може бути незареєстрованою, наявність у його володінні зареєстрованої та незареєстрованої зброї, місця його проживання та автомобілі, якими він користується протягом останніх декількох місяців (ухвала Ніжинського міськрайонного суду Чернігівської області від 28.09.2021 р. у справі № 740/5410/21) [6].

Дослідження протоколів допиту свідків, які містять показання з чужих слів, у сукупності з іншими наданими доказами дозволяють слідчому судді встановити наявність або відсутності підстав для задоволення відповідного клопотання. І, навпаки, за відсутності таких протоколів слідчий суддя, внаслідок відсутності можливості безпосереднього їх дослідження, не може дослідити показання з чужих слів, що призводить до відмови у задоволенні ним відповідного клопотання. Так, обґрунтовуючи погоджене з прокурором клопотання про надання тимчасового доступу до документів, які містять охоронювану законом таємницю, слідчий послався на інформацію, отриману під час допиту двох свідків, які вказали про можливу причетність до вчинення злочину підозрюваного, про що вони дізналися зі слів останнього, але протоколи допитів слідчому судді не надано, внаслідок чого він відмовив у задоволенні вказаного клопотання (ухвала Конотопського міськрайонного суду Сумської області від 27.10.2021 р. у справі № 577/3847/21) [7].

Під час судового розгляду показання з чужих слів отримуються судом за участю сторін кримінального провадження в ході допиту свідка, потерпілого, обвинуваченого. Як і в стадії досудового розслідування, допит зазначених учасників кримінального провадження під час судового розгляду є єдиним способом отримання показань із чужих слів. У ході судового розгляду допит свідка, потерпілого, обвинуваченого входить до системи процесуальних дій суду з дослідження доказів, що у процесуальному аспекті становить розумово-практичну діяльність, спрямовану на безпосереднє пізнання їх змісту [8, с. 231].

Дотримання під час одержання показань із чужих слів вимог засади безпосередності дослідження доказів як однієї із загальних засад кримінального провадження є необхідною умовою їх подальшого використання в доказуванні. Наводячи визначення поняття цієї засади і розкриваючи її значення для кримінального провадження, ККС ВС відзначає, що безпосередність дослідження доказів означає звернену до суду вимогу закону про дослідження ним всіх зібраних у конкретному кримінальному провадженні доказів шляхом допиту обвинувачених, потерпілих, свідків, експерта, огляду речових доказів, оголошення документів, відтворення звукозапису і відеозапису тощо. Ця засада кримінального судочинства має значення для повного з'ясування обставин кримінального провадження та його об'єктивного вирішення. Безпосередність сприйняття доказів дає змогу суду належним чином дослідити і перевірити їх – як кожний доказ окремо, так і у взаємозв'язку з іншими доказами, здійснити їх оцінку за критеріями, визначеними у частині 1 статті 94 КПК України (постанова від 24.11.2020 р. у справі № 481/227/18) [9].

Вимоги до безпосереднього дослідження доказів у цілому визначені законодавцем у статті 23 КПК України і конкретизовані ним у низці норм кримінального процесуального закону стосовно показань із чужих слів. По-перше, показання з чужих слів підлягають безпосередньому дослідженню судом шляхом їх усного отримання (частина 1 статті 23 КПК України), хоча не виключається їх отримання в письмовій або іншій формі (частина 1 статті 97 КПК України). Із цією метою сторона обвинувачення, з огляду на вимоги частини 3 статті 23 КПК України, зобов'язана забезпечити присутність під час судового розгляду свідків обвинувачення з метою реалізації права сторони захисту на допит перед незалежним та неупередженим судом [4]. По-друге, виключається можливість визнання доказами і, відповідно, подальшого використання в доказуванні, в тому числі й для обґрунтування судових рішень, тих показань із чужих слів, безпосереднє дослідження яких не здійснювалося

судом, за винятком випадків, прямо передбачених нормами кримінального процесуального закону (частина 2 статті 23 КПК України). Зокрема, винятки із правила про безпосереднє дослідження показань у цілому визначені законодавцем у частині 4 статті 95 КПК України, відповідно до якої може використати для обґрунтування своїх висновків показання, які не досліджувалися ним безпосередньо в ході судового розгляду, у двох випадках: 1) отримання показань у порядку, передбаченому статтею 225 КПК України, яка передбачає їх одержання шляхом допиту свідка, потерпілого, особи, щодо якої уповноваженим на те органом було прийнято рішення про її обмін як військовополоненого, за наявності встановлених цією статтею виняткових випадків, у судовому засіданні в ході досудового розслідування; 2) отримання показань у порядку, передбаченому статтею 615 КПК України, частина 11 якої закріплює можливість використання як доказів у суді показань, отриманих під час допиту у кримінальному провадженні, що здійснюється в умовах воєнного стану, в тому числі й одночасного допиту двох або більше вже допитаних осіб: а) свідка, потерпілого – виключно за умови здійснення фіксації ходу та результатів проведення допиту за допомогою використання доступних технічних засобів відеофіксації; б) підозрюваного – виключно за умови участі в допиті захисника та здійснення фіксації ходу та результатів проведення допиту за допомогою використання доступних технічних засобів відеофіксації [4]. Натомість, стосовно показань із чужих слів законодавець надає суду право визнати їх допустимим доказом незалежно від наявності можливості безпосередньо допитати особу, якою було надано первинні пояснення, за наявності виняткових випадків та за умови, що такі показання, відповідно до інших правил допустимості, є допустимим доказом (частина 2 статті 97 КПК України), а також визначає коло обставин, які підлягають врахуванню судом під час прийняття такого рішення, та встановлює перелік обставин, за наявності яких суд вправі визнати неможливим допит особи, котрою було надано первинні пояснення (частини 2, 3 статті 97 КПК України).

У ході судового розгляду допит обвинуваченого підлягає проведенню з дотриманням правил статті 351 КПК України, допит свідка – вимог статті 352 цього Кодексу, а допит потерпілого – правил, передбачених частинами 2, 3, 5 – 14 статті 352 КПК України та з урахуванням особливостей, визначених частиною 1 статті 353 КПК України. Допит малолітнього чи неповнолітнього свідка або потерпілого проводиться з урахуванням особливостей, передбачених статтею 354 КПК України. У випадках, визначених частиною 1 статті 336 КПК України, допит свідка, потерпілого, обвинуваченого може бути проведений у режимі відеоконференції під час трансляції з іншого приміщення, у тому числі того, яке знаходиться поза межами приміщення суду.

Під час апеляційного провадження показання з чужих слів можуть бути одержані судом апеляційної інстанції в разі проведення ним повторного дослідження обставин, встановлених у кримінальному провадженні, за наявності передбачених нормами кримінального процесуального закону підстав. Так, частина 3 статті 404 КПК України закріплює, що за клопотанням учасників судового провадження суд апеляційної інстанції зобов'язаний повторно дослідити обставини, встановлені під час кримінального провадження, за умови, що вони досліджені судом першої інстанції не повністю або з порушеннями, та може дослідити докази, які не досліджувалися судом першої інстанції, виключно якщо про дослідження таких доказів учасники судового провадження заявляли клопотання під час розгляду в суді першої інстанції або якщо вони стали відомі після ухвалення судового рішення, що оскаржується [4].

Проведення судом апеляційної інстанції повторного дослідження обставин, встановлених у кримінальному провадженні, забезпечує безпосереднє сприйняття ним доказів, у тому числі й показань із чужих слів, та їх подальше використання для обґрунтування судового рішення. Безпосереднє дослідження показань із чужих слів у сукупності з іншими доказами дозволяє суду апеляційної інстанції підтвердити або спростувати доводи апеляційної скарги, що є особливо важливим у випадках, коли настала смерть особи, якою свідку чи потерпілому були надані первинні пояснення про обставини, які мають значення для кримінального провадження. Наприклад, допитаний судом апеляційної інстанції свідок, котрий працює лікарем швидкої допомоги, повідомив, що після приїзду виявив на місці виклику

потерпілого (який у подальшому помер у медичному закладі від отриманих тілесних ушкоджень) зі слідами термічного опіку грудної клітини, тулубу та верхніх кінцівок, вказані опіки були обширними і глибокими, отримані травми у потерпілого були досить важкими, а потерпілий розповів свідку, що його облив та підпалив його рідний брат. Дослідивши показання свідка, надані ним зі слів померлого потерпілого, в сукупності з іншими доказами, суд апеляційної інстанції погодився з висновком суду першої інстанції про доведеність винуватості обвинуваченого у вчиненні злочину, а показання обвинуваченого, в яких він заперечував свою вину, розцінив як прагнення уникнути відповідальності (вирок Апеляційного суду Херсонської області від 16.01.2018 р. у справі № 766/13786/16-к) [10].

Висновки. Отримання показань із чужих слів може бути охарактеризовано за допомогою виокремлення таких особливостей, заснованих на вимогах норм кримінального процесуального закону: 1) способу одержання – єдиним способом їх отримання незалежно від стадії кримінального провадження є допит; 2) суб'єктів надання – показання з чужих слів можуть бути надані свідками, потерпілими, а в окремих випадках – також підозрюваними, обвинуваченими; 3) предмету показань, яким є відомості про будь-які факти та обставини кримінального провадження, про які зазначеним учасникам кримінального провадження стало відомо з пояснень інших осіб та які мають значення для цього кримінального провадження, а також відомості про осіб, які надали первинні пояснення; 4) суб'єктів отримання – під час досудового розслідування суб'єктами одержання показань із чужих слів є слідчий, прокурор, а також слідчий суддя в ході виконання покладеної на нього кримінальної процесуальної функції судового контролю, а під час судового розгляду – суд; 5) процесуальної форми отримання – нормативно закріпленого порядку одержання показань із чужих слів з урахуванням його диференціації залежно від суб'єктів надання (зокрема, їх надання малолітніми і неповнолітніми), суб'єктів отримання (зокрема, отримання слідчим суддею та судом) та особливостей одержання (зокрема, отримання в режимі відеоконференції або в умовах воєнного стану).

Список використаних джерел:

1. Лушпійко В.М. Показання свідка як процесуальне джерело доказів у кримінальному процесі України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Київ, 2018. 255 с.
2. Мирошніченко Ю.М. Допит владних суб'єктів досудового розслідування під час судового провадження. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 5. С. 543-546.
3. Постанова ОП ККС ВС від 20.09.2020 р. у справі № 740/3597/17 (провадження № 51-6070кмо19). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91702552>.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
5. Мазур М.Р. Особливості формування показань свідка в кримінальному провадженні. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. Право. 2015. № 12. С. 141-147.
6. Ухвала Ніжинського міськрайонного суду Чернігівської області від 28.09.2021 р. у справі № 740/5410/21 (провадження № 1-кп/740/1228/21). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99939235>.
7. Ухвала Конотопського міськрайонного суду Сумської області від 27.10.2021 р. у справі № 577/3847/21 (провадження № 1-кп/577/1736/21). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100608227>.
8. Ковальчук С.О. Вчення про речові докази у кримінальному процесі: теоретико-правові та практичні основи: монографія. Івано-Франківськ: Супрун В.П., 2017. 618 с.
9. Постанова ККС ВС від 24.11.2020 р. у справі № 481/227/18 (провадження № 51-2539км20). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93119786>.
10. Вирок Апеляційного суду Херсонської області від 16.01.2018 р. у справі № 766/13786/16-к (провадження № 11-кп/791/61/18). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/71618108>.

